

„A RÉGIÓ TÖRTÉNETÉBEN MÉG RENGETEG FEHÉR FOLT VAN”

Interjú Márkus Beátával

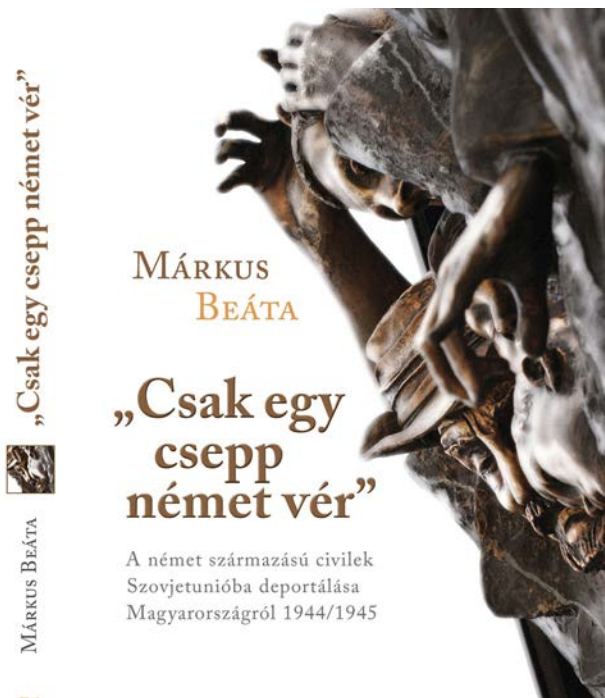
Márkus Beáta történész, a [PTE BTK Történettudományi Intézet Német Történelem és Kultúra Délkelet-Közép-Európában Alapítványi Tanszék](#) oktatója, a Magyarországi Németek Országos Önkormányzatának tagja, a Magyarországi Németek Pécs-Baranyai Nemzetiségi Körének alelnöke, a [Gulág- és Gupvikutatók Nemzetközi Társasága](#) tagja. 2020. szeptember 29-én jelent meg [„Csak egy csepp német vér.” A német származású civilek Szovjetunióba deportálása Magyarországról 1944/1945](#) című monográfiája. A beszélgetésre a könyv megjelenése nyújtott alkalmat.

Miről szól a könyved?

A kötet alapját a német nyelvű disszertációm jelenti, melyet én fordítottam magyarra 2019-ben.

Közel 10 éve foglalkozom a német kisebbség II. világháború végi Szovjetunióba hurcolásával. A kötet elsősorban levéltári kutatásokra alapul, személyes történetek, interjúk kevésbé jelennek meg benne – szemben a korábbi *„Messze voltam én fogságban, nagy Oroszországban.” Magyarországi németek szovjet kényszermunkán 1944/1945-1949* (2013) című könyvemmel. Azt vizsgáltam ország-szerte, hogy 1944/1945 fordulóján, amikor kihirdették, hogy a „német származásúakat” a Szovjetunióba kell deportálni, ki számított egyáltalán németnek. Ki döntött erről, ki választotta ki, hogy kiket kell ténylegesen elvinni „malenkij robot”-ra. Mi alapján döntötték ezt el, és ki vett részt a döntésben és a végrehajtásban a szovjet katonákon kívül. Ez egy országos összehasonlítás meglehetősen széles forrásbázissal. Sok tekintetben áthágja a mai emlékezetpolitika által sugallt fekete-fehér képet a témáról, mivel arra az elhallgatott kérdésre keres és ad választ, hogy a szovjet katonák mellett milyen szerep jutott a magyar közigazgatásnak az akció végrehajtásában a német kisebbség kollektív felelősségvételének részeként.

A könyvemet hiánypótló alapmunkának szánom, amely reményeim szerint igazodási pontot fog jelenteni a téma kutatóinak, a téma

íránt érdeklődőknek és az érintetteknek, valamint leszármazottaiknak – és választ ad olyan elfeledett kérdésekre, amilyenek az én családom történetében is szépszerével akadtak.

Mi motivált téged a kutatásodban?

Tíz évvel ezelőtt kezdtem el a témában kutatni. A családomat érintette a deportálás, ezért többet akartam róla megtudni. Abban az időszakban nem találtam olyan szakirodalmat, amely érdemben tájékoztatott volna. Az első indíttatásom ez volt, egyszerűen tudni akartam mi és miért történt 1944/1945-ben. A személyes és a szakmai motiváció találkozott, és hamar felfedeztem a közösségi érdeklődést is e témában. Amikor előadást tartottam – akár itt, akár az ország bármely más részében –, elértem vele egy érdeklődő közösséget, akik kérdeztek, megtiszteltek a saját történeteikkel, és éreztették velem, hogy amin dolgozom, az nekik éppúgy fontos, mint nekem. Ez a lázas motiváció hajtott előre, és a könyvem köszönetnyilvánításában is leírtam, hogy a tudományos előmenetelen messze túlmenően egyszerűen szerettem volna visszaadni ennek a több tízezer embernek a történetét, amely eddig nem volt méltó módon feldolgozva.

Mi a kötődésed a PTE-hez?

A PTE-n tanultam, itt kezdtem meg 2007-ben az egyetemi tanulmányaimat. Számomra a PTE volt a nagybetűs egyetem, az origója annak, hogy mit jelent egyetemre járni, mi az egyetemi élet. Később jártam más felsőoktatási intézményekbe is – külföldön, Budapesten –, de mindet Pécshez hasonlítottam. Láttam jobb és rosszabb gyakorlatokat, mégis alapvetően a PTE-hez van mély kötődésem. Már hallgatóként is azt láttam az egyetemen, hogy ez egy végtelenül nagy tudástárház hatalmas potenciállal, amit sajnos többnyire se az itt dolgozók, se a hallgatók nem használnak ki. Gondolok itt arra, hogy egymás

mellett, sokszor tényleg egy épületben dolgozunk másokkal, pl. bölcsészek a TTK-sokkal, és párbeszéd helyett elmegyünk egymás mellett, ahelyett, hogy tanulnánk egymástól. Annyi izgalmas terület és tudás van ebben az intézményben, de általában az embernek az ideje és az információja sincs meg, hogy hozzáférjen. Az lehetne az igazi *interdiszciplinaritás*, ha élnénk a lehetőségeinkkel. Emlékszem, vidéki BA hallgatóként a lyukasóráimban időnként beültem a földrajzosok óráira. Szerettem a csillagászatot és a társadalomföldrajzot, utóbbi sokban bővítette a saját tudományterületemről alkotott elképzeléseimet is, és persze másképp ült az ember órákon, ha tudta, nem kell zárthelyit írni, vizsgázni, csak azért ment be egy előadásra, mert az érdekelte. Valamiért ezek a „lopva látogatott” órák jutottak a kérdésről eszembe, mert ez emlékeztet arra, hogy a pécsi egyetemen mennyi rendkívül izgalmas tudomány van jelen azok legkiválóbb képviselőivel, csak sajnos önszorgalom nélkül ebből az egyén csak töredéket érzékel tanulmányai, munkája során. Én azt gondolom, teljesen mindegy, mikor mit mondanak a statisztikák, az ország egyik, ha nem a legjobb egyeteme vagyunk.

Mióta működik a PTE BTK Történettudományi Intézet Német Történelem és Kultúra Délkelet-Közép-Európában Alapítványi Tanszéke? Mi volt az indíttatása?

A baranyai régió, ezen belül is Pécs, a magyarországi német kisebbség (egyik) legnagyobb központja. A legalkalmasabb arra, hogy itt olyan intézmény működjön, amely a Magyarországon élő német kisebbségek kultúráját és történetét kutatja. Kifejezetten ilyen célú intézmény nincs másik, tanszékünk egyedülálló a maga nemében. Létrejött a 2000-es évek közepére nyúlik vissza. Ekkor kezdődtek meg a tárgyalások a német fél és a pécsi egyetem között arról, hogy a PTE BTK Történettudományi Intézetén belül olyan alapítványi tanszék létesüljön, amely tevékenységének

középpontjában a német történelem és kultúra Délkelet-Közép-Európában, valamint a 18–20. századi magyar-német kapcsolatok kutatása, oktatása és megismertetése áll. A Tanszék 2007-ben kezdte végül meg a munkáját, 2012 óta pedig a magyar állam vette át a finanszírozását. Az itt dolgozók a Történettudományi Intézet és a Germanisztika Intézet hallgatói számára kínálnak kurzusokat magyar és német nyelven, részt vesznek mind a diszciplináris, mind az osztatlan tanárképzésben, illetve a doktori iskola munkájában. Az oktatási tevékenység mellett a tanszéken folyamatosan zajlanak a német kisebbség történetével, kultúrájával kapcsolatos kutatások, és nagy hangsúlyt helyezünk ezek eredményeinek ismertetésére, prezentálására mind a tudományos világban, mind a német kisebbségi közösség számára. A tanszék eddigi működése során számos rendezvény szervezésében vállalt részt, munkatársai pedig számos publikációban adtak számot az itt végzett munkáról.

Jómagam 2018 őszén kezdtem el itt dolgozni Tóth Ágnes akkori tanszékvezető asszony megkeresésére. A kutatási területemhez és a személyemhez a tanszék profilja tökéletesen illeszkedett, ezért is vállaltam el a munkát itt Pécsen. Családom révén a német kisebbséghez tartozom, baranyai születésű vagyok, Mecseknádasdról származom, a PTE-n tanultam, az itt élő német kisebbségről és számára végeztem a kutatásaimat. Adta tehát magát, hogy egy olyan intézménynél folytassam a tudományos tevékenységem, amely azzal a célkitűzéssel jött létre és működik, hogy a magyarországi németiség történetének fő kutatóhelye legyen. A tanszék tudományos és közéleti munkája aktív, tudományos és ismeretterjesztő előadásokkal, publikációkkal, rendezvényekkel, rendhagyó történelemórákkal gazdagított. Ezt az irányultságot igyekszem magam is képviselni, számomra fontos, hogy a közösség igényeit minél jobban lefedjük.

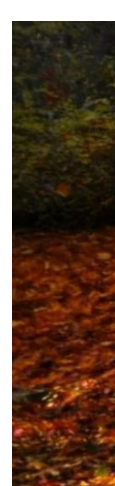
Mi a jövőképed, a terveid?

Német nyelven a könyvem jövőre fog megjelenni, többek közt ezen dolgozom. Emellett folyamatban van új kutatási projektem is, amely a német kisebbség történetének újabb elhallgatott fejezetét vizsgálja, nevezetesen a Waffen-SS sorozásokat, hogy ezek hogy zajlottak lokális szinten. Bízom benne, hogy ezzel a kutatással tudok a következő néhány évben mind belföldön, mind pedig külföldön haladni és újabb eredményeket elérni, hogy újabb tabutémát tárhassak fel. A cél az, hogy monográfia és forráskiadvány is készüljön, esetleg majd egyszer habilitáció is. Ebbe a projektbe a vírushelyzet most sajnos beleszólt, ennél fogva az időbeliséget kicsit nehezebb megtervezni.

Noha a kutatás számos helyszínen és intézményben zajlik, részben azért Pécshez köthető, mert a magyarországi német mozgalmak a két világháború között intenzíven működtek itt, sőt ebből a térségből indultak ki, és a főváros környéke mellett Baranya és Tolna vármegyében voltak a legnépszerűbbek. A legtöbb embert itt érték el, ahogy a részben általuk közvetített SS-toborzások is. Abszolút indokolt tehát egy lokális mélyfúrás ebben a régióban elvégezni. Minden kutatás hozzátesz az azt befogadó egyetemhez, de a projektemnek véleményem szerint valóban itt van a helye intézményünkben, az Alapítványi Tanszék keretében: ezt a témát itt kell kutatni és itt kell majd oktatni is.

Mit jelent számodra a [Heinek Ottó Díj](#)?

Mindenkinek öröm, ha elismerik a munkáját. Sajnálatos módon 2018-ban elhunyt Heinek Ottó, a Magyarországi Németek Országos Önkormányzatának (MNOÖ) vezetője. A szervezet 2019-ben emlékére díjat hozott létre. Én éppen abban az évben védtem a disszertációm, így én kaphattam meg először ezt a díjat megosztva Dr. Bechtel Helmut Hermannal (KPVK). Ez a díj azért fontos számomra, mi-

vel a német közösség részéről is visszajelzés volt a munkámról, hogy méltatják és értékelik, visszajelzés, hogy tényleg érdemes volt.

Vannak-e/voltak-e példaképeid, akik inspirálták a tudományos pályán?

Nehéz kérdés, inkább mentorokról tudnék beszélni. Az egykori témavezetőim nagyon sokban segítettek a munkámat. A PhD-projektem mentora az alapítványi tanszék első vezetője, Gerhard Seewann professzor volt, míg a mesterképzés során [Vitári Zsolt](#). Rajtuk kívül mindenképp kiemelném mentoromként [Tóth Ágnes](#)t, akitől rengeteg segítséget, inspirációt, ötletet, beszélgetést kaptam. Női történészként és az általam is vizsgált témák úttörő kutatójaként példaértékűnek tartom a munkásságát.

Mivel töltöd az idődet legszívesebben, amikor dolgozol (oktatás, vizsgáztatás, szakmai műhelyben tevékenykedés, írás, kutatás)?

Semmiképpen nem vizsgáztatással...

Előbb voltam kutató, mint oktató, ami pedig alapvetően egyéni tevékenység. A PhD-projektem kutatási fázisát nagyon élveztem, a külföldi kutatásokat is, de főleg azt, hogy jártam az országot. A 19 megyei levéltárból 10-be jártam hetekig-hónapokig, és közben rengeteget tanultam Magyarországról. Szintetizálni és írni, főleg idegen nyelven, nagy kihívás volt, de az eredmény felől nézve elégedett vagyok, és van valami csodálatos abban, amikor a rengeteg összegyűjtött infor-

mációból összeáll valami egész – a történet, amit én írtam meg.

2018-ban a PTE munkatársaként kezdtem el állandó jelleggel oktatni, ami számomra nagy kihívás volt. Egyáltalán nem tartom magától értetődőnek, hogy attól, hogy valaki jó kutató, képes a tudást egyben, mégis strukturáltan, érthetően átadni is. Bízom benne, hogy sikerült felnőni ehhez a feladathoz is. Azáltal, hogy a hallgatók számára viszonylag új módszereket, témákat és területeket tudok beemelni az oktatásba, betekintést nyújtani a nemzetközi idegen nyelvű szakirodalomba, talán tudok valami újat mondani nekik. Igyekszem olyan érdekes témákhoz nyúlni, amelyek az én itthoni képzésemből hiányoztak, és főleg a nemzetközi tapasztalataimra építve tartani az óráimat. Hogy ki tudjak tölteni 90 perces órákat anélkül, hogy azt látnám, hogy valaki már az okostelefonján nézi az időt. Jó érzés, amikor az órák után a hallgatók ott maradnak, kérdeznek, még többet akarnak tudni. Vagy ha valaki a következő félévben is jön az óráimra. Úgy érzem, hogy a kutatás mellett az oktatásban is megtaláltam önmagamot, és tudok pluszt adni a hallgatóinknak. Hamar lettek szakdolgozóim, és nagyon bízom benne, hogy az általam kutattott szakterületeknek is sikerül megnyernem minél több hallgatót, hogy TDK dolgozatban, szakdolgozatban, saját projekteken foglalkozzanak ilyen témákkal. Szeretném rávezetni a hallgatókat arra, hogy *a régió történetében még rengeteg fehér folt van*. Vannak ösztöndíj és pályázati lehetőségek, érdemes ezzel foglalkozni közép- és hosszú távon is.

Fotó: Mánfai György

